

Autor: Jiří Hejlek

Na maličké ploše, která je nám dnes k dispozici, nelze naši úvahu začít ani stručným nástinem předběžného porozumění tomu, co je to jazyk, co je to slovo. Omezím se na konstatování, že jazyk nechápu jako konvencionální systém znaků, jak ho zjednodušeně pojímá strukturální lingvistika, nýbrž jako původní antropologický fenomén. Toto pojetí můžeme studovat již u Aristotela a z myslitelů novějších, jejichž díla byla přeložena do češtiny, odkazují na studii Maxe Schelera „K ideji člověka“. Pro dnešní úvahu by mělo stačit obecné intuitivní chápání řeči a jazyka.

Na druhé straně asi všichni rozumíme tomu, co to je feminismus neboli genderismus. Na tomto místě nebudu tento jev jako takový hodnotit. Pouze se budu v úvodu snažit uvést jej do dějinných souvislostí. Feminismus vznikl jako jedno z emancipačních hnutí, která čerpají svůj nárok z myšlenky všeobecné lidské rovnosti. Dlouho byl souputníkem socialismu a je i nadále poháněn revoluční energií. Nyní již necestuje po světě pod vlajkou socialismu, nýbrž pod vlajkou nové revoluční ideologie, globálního humanismu. Postmoderní ráz této ideologie spočívá mimo jiné v tom, že její jednotlivé složky netvoří propracovaný a souvislý celek, nýbrž téměř chaoticky se kupí jedna na druhou. Bez ladu a skladu se na jedné hromadě s feminismem nacházejí ekologismus, homosexualismus, vegetarianismus, pacifismus, multikulturalismus apod. Nicméně existuje jakýsi střeškový jev, který se snaží spojit všechny ty různorodé prvky, a tím je politická korektnost. Ukazuje se, že to je právě jazyk, který je pro vyjmenované různorodé jevy společným prubířským kamenem.

Revoluční i kontrarevoluční ideje hýbají euroatlantickým prostorem již čtvrt tisíciletí. Dalo by se říci, že naše civilizace, a to zejména ve 20. století, je civilizací revolucí všech možných typů. Po ukončení studené války jsme se ocitli v nové situaci. Hegemoni atlantické civilizace

Jaký asi smysl má hodnotová soustava, neumožňující lidské skupině přetrvat?

vedou na okrajích impéria lokální války. Uvnitř imperiálních hranic vedou prostřednictvím médií a neziskových organizací zvláštní boj. Tak jako krvavé války z první poloviny 20. století vystřídala válka studená, tak na přelomu 20. a 21. století byly krvavé revoluce vystříhány něčím, co nazývám revolucí studenou. Ano, nová difúzní revoluční ideologie vede pod egidou politické korektnosti studenou sice, zato vůči svým protivníkům zcela nesmlouvavou revoluci proti všem zbytkům toho, co považuje za tmářství, za protipokrokové a přímo antihumanistické. Feminismus byl do této vlny – jedno, zda volky, či nevolky – začleněn a z hlediska této situace je třeba o něm hovořit.

Hledal jsem pro své uvažování nějaký opěrný bod v minulosti. Ve 20. století byla nejúspěšnější revolucí revoluce bolševická. V období tzv. reálného socialismu jsem prožil několik desetiletí a poslední dvě z nich jsem se zajímal i o to, jakým způsobem se v jazyce ta ideologie projevovала. Nevytěžil jsem z toho žádnou systematickou práci, a proto pro dnešek raději sahám pro srovnání k asi nejpozoruhodnějšímu dílu pojednávajícímu o vztahu revoluční ideologie a jazyka. Po druhé světové válce je napsal německožidovský autor Victor Klemperer. Tento filolog přežil v Německu celých dvanáct let nacismu a ještě si dělal poznámky, z nichž vzešla jeho poválečná práce. Měl mimořádný jazykový cit.

Klemperer analyzoval mluvu nacismu na všech jazykových rovinách. Předně konstatuje chudobu nacistického jazyka, což je zřejmě společný rys ideologických jazykových projevů. Značnou pozornost věnoval stylistické rovině, na níž lze pochopitelně nejlépe sledovat rozdíly mezi různými autory, jazykovými vrstvami a samozřejmě ideologickými projevy. Rozebíral řečnické kreace Hitlerovy a Goebbelsovy, tehdejší publicistiku a také veřejné nápisy. Nejdůležitější jsou jeho rozборы lexikální roviny jazyka. V oblasti tvoření slov, v níž se v němčině výrazně uplatňuje skládání, nachází výrazně vyšší uplatnění některých částí složenin, oblibu některých předpon a zvýšení frekvence zkratk a zkratkových slov. Toto známe dobře z jazyka komunistické publicistiky a stranických dokumentů. Souvisí to zřejmě se vznikem mnoha nových organizací. Nejrozsáhlejší oblastí jeho výzkumů je proměňování lexika. Je zajímavé, že v nacistickém Německu nemůžeme konstatovat ve větším měřítku rozšiřování slovní zásoby tvořením neologismů. To je proti komunistickému jazyku rozdíl. Klemperer poukazuje na dva způsoby zavádění nových slov nebo častěji zvýšení jejich frekvence. Na jedné straně nacisté používali polozapomenutá slova ze starších období němčiny, na druhé straně více užívali slova přejatá z latiny a řečtiny. Jako ryze německé hnutí pochopitelně nepřijímali slova z jiných jazyků, jako naproti tomu komunisté těžili z ruštiny a dnešní ideologové studené revoluce z angličtiny. Nejčastěji pochopitelně docházelo k významovým posunům u i dříve používaných slov. Klemperer nezaznamenal nacistický vliv na syntax, což zřejmě rovněž souvisí s domácím původem jejich ideologie, zatímco další dvě zmíněné ideologie syntax deformují. Na závěr jsem si nechal rovinu morfologickou, která nás bude zajímat nejvíce. Klemperer píše jen o dvou jevech. Za prvé jde o časté používání superlativu, i když vzhledem k tomu, že sem přiřazuje ještě víceméně lexikální jevy, jako je užívání slov formálně sice ve tvaru pozitivu, ale s významem superlativním nebo alespoň elativním, můžeme tento jev zařadit do oblasti lexika. Za druhé píše o občasném vynechávání členu určitého, zejména v publicistice. Za zmínku stojí, že oba posledně jmenované jevy podle něj mají původ v napodobování americké senzacechtivé žurnalistiky.

Zkusme si nyní konfrontovat Klempererovy vývody s korekcionistickými požadavky feminismu. V podstatě se týkají tří hlavních bodů. Než se k nim dostaneme, stručně probereme některé další. Setkáváme se samozřejmě s posunováním významu slov. Pro vzdělaného, zejména staršího člověka je slovo „šovinismus“ výrazem pro nenávistnou formu nacionalismu. V hantýrce globálního humanismu je automaticky chápáno jako zkratka označení „mužský šovinismus“. Z jazykového hlediska je nezkrácený výraz správně vytvořen. Jeho zkrácení je však zavádějící a navíc – jak to jazyk i proti vůli jím manipulujících mluvčích rád dělá – něco prozrazuje. V daném případě to, že podle ideologie globalistů není třeba hovořit o nacionálním šovinismu, protože nacionalismus je prý nenávistný sám o sobě. Jako příklad tvoření nových slov, což je metoda podobná tentokrát komunistické, si vezměme slovo „sexismus“. Dlouho jsem si myslel, že sexista je sexuálně náruživý muž. Ejhle, nikoliv. V češtině jde navíc o slovo přejaté, a to z anglicizujícího globalistického jazyka. **Sám klíčový výraz „gender“ je hoden zkoumání. Ještě v roce 1985 o něm Oxfordský etymologický slovník stručně píše, že se jedná o zastaralý (!) výraz převzatý ze starofrancouzštiny, jehož původ je latinský, a znamená mluvnický rod.** Těm, kdo začali prosazovat genderová studia, tedy zřejmě jazyk nedal spát. Slovo „gender“ je spřízněno s mnoha jinými slovy starořeckého a latinského původu, která nějak souvisejí s významem „rodit, plodit, vznikat“. Samo anglické „gender“ mělo kdysi jako sloveso význam „rodit“. A máme tu další ironii jazyka: dnešní feminismus popírá, že by hlavním posláním ženy bylo rodit, tedy rodit děti. Přitom nejen české slovo „žena“, ale sama latinská „femina“ vlastně znamená „rodička, ploditelka“. A ještě jedna poťouchlost jazyka. Slovem úzce spřízněným s „genderem“ je v angličtině z latinizované řečtiny přímo přejaté „genus“. Je to rod ve smyslu biologickém a znamená též „původ“ a „rasu“. Genderismus se sice snaží extrémně zatlačit biologickou stránku člověka do pozadí, ale přesto je poučné konstatování, že studená revoluce šíří v akademickém světě genderová studia s podobnou vervou, s jakou se ve třicátých letech v Německu šířila studia rasová a zkoumání původu lidí ve smyslu opačného extrému.

Nyní velmi stručně proberu ony tři hlavní požadavky genderového feminismu. První z nich se netýká lexikální sémantiky, ale zasahuje rovinnu gramatickou. Jde o tzv. generické maskulinum. Je tím míněno to, že substantivem rodu mužského označujeme osoby nejen mužského, ale i ženského pohlaví. Podle feminismu se třeba nemá říkat: „Vědci učinili významný objev.“ *Implicite* se tak prý vylučují ženy, a proto je správnější říci: „Vědci a vědkyně učinili zajímavý objev.“ Máme tedy v maximální možné míře přechylovat, to znamená tvořit k pojmenování mužské osoby analogické pojmenování osoby ženské, nebo naopak. A to je druhý zásadní požadavek feminismu vůči češtině. Do velké míry s ním lze souhlasit. Čeština snad nemá obdoby, co se týče možností, frekvence a oblíbenosti přechylování. Je to slovo tvorný proces českému jazyku vlastní. Obracíme-li se tedy ke konkrétním lidem, je zcela na místě použít obou tvarů, tedy zvlášť pro muže a zvlášť (většinou, i když ne vždy přechýleného) pro ženy. Navíc je to slušné a zdvořilé. Ovšem použití generického maskulina tam, kde nejsou součástí mluvní situace konkrétní osoby, je jazykově – hlavně stylisticky – nevhodné. Před chvílí jsem v jedné větě použil maskulina „lidé“ a potom feminina „osoby“. Nedovedu si představit, že tento úzus by vadil i přesvědčené feministce (nebo feministovi). Nesoulad mezi gramatickým rodem jména a pohlavím označované osoby je běžný jev, s nímž se jazyky i dříve musely vypořádat. V indoevropském „prajazyce“ se záhy ustálilo pravidlo, že

o-kmeny jsou maskulina a a-kmeny feminina. Tak tomu bylo v řečtině i latině, tak tomu bylo ve starých germánských jazycích a dodneška to platí v jazycích slovanských. Proti tomu působila tendence bez ohledu na toto jednoduché dělení. Šlo o to, že jazyk také vyjadřoval mytické, či metafyzické dělení světa podle principů mužského a ženského, které si byly mimo jiné rovny. A tak bez ohledu na zakončení byla substantiva označující to, co je spjata se zemí (např. jména měst, ostrovů a stromů), rodu ženského a ta, která např. označovala řeky a větry, rodu mužského. A-kmenová byla četná substantiva pojmenovávající mužské osoby. V češtině jde o skloňovací typy „předseda“ a „soudce“. Jak vidno, neshoda mezi pohlavím a gramatickým rodem není nic zvláštního a dosud nepřinášela problémy. Řecký poeta, římský agricola ani český soudce neměli zajisté pocit, že z nich jazyk dělá ženy nebo že je ženy prostřednictvím jazyka utiskují. Poslední poznámka ke generickému maskulinu. Kromě generického maskulina totiž existuje i generické femininum. V mnoha jazycích je tomu tak u názvů zvířat. V angličtině (pozor, angličtina rovněž rozlišuje mluvnický rod!) je „fox“ vnímáno jako maskulinum, v češtině máme generické femininum „liška“, „lišák“ vzniká teprve přechýlením. Stejně tak naše „kočka“ a německá „Katze“ stojí proti francouzskému maskulinu „chat“. Takže u zvířat se genderový problém nevyskytuje, jak se zdá. Vždyť řeknu-li: „V našem domě máme osm koček,“ tak se ti tři kocouři mezi nimi jistě neurazí.

Problémem je, že feminismus šel ve svém požadavku „zrovnoprávnění“ ještě dál. Přijatelné přechylování a oddělené zvláštní oslovení mu nestačí. Z jakýchsi důvodů vyzývá k potlačení slov označujících muže a ženy a jejich nahrazení abstrakty. Tedy místo: „Vědci a vědkyně...“ doporučuje říkat: „Věda...“. Bez ohledu na původní motivaci takto dochází ke stylové depersonalizaci. Člověk se vytrácí a je lépe o něm nemluvit...

U posledního ze tří ústředních požadavků feminismu (vidíte, neříkám feministek a feministů) je nutno se zastavit, protože nejhluběji zasahuje do běžného jazyka i života. Tentokrát nejde o to přechylovat, ale naopak nepřechylovat. Ano, jde o příjmení. Z paní Novákové se má stát paní Novák. Ponechme stranou nedůslednost, že z paní Černé nemá být paní Černý. Prostě přechylovací přípona „-ová“ musí zmizet jako výraz patriarchálního přivlastňování ženy mužem. Podobnou modifikaci ženského jména znají i jiné jazyky, mezi něž patří vedle některých slovanských jazyků nová řečtina, litevština atd. Čeština patří mezi jazyky s vysoce rozvinutou flexí. Česká deklinace – např. na rozdíl od ruštiny – nezná kategorii nesklonných substantiv. Když v minulosti docházelo u některých typů k ochuzování flexe, přestal být tento typ produktivní a příslušná jména přešla k jinému, silně flexivnímu typu. Např. deklinační typ „Jiří“ se rozpadl. Zatímco ze starých dob známe: „Na svatého Jiří...“, je dnes normální druhý pád ve tvaru „Jiřího“. Atd. Slyšíme-li tedy, že někdo nesklonuje, tahá nás to za uši. Příponu „-ová“ u ženských jmen si vynucuje jazykový systém češtiny a nemá to sebemenší souvislost s „patriarchátem“. Kdybychom nesklonování ženských příjmení připustili, tak bychom mohli rovnou říkat: „Včera u my byla na návštěva paní Novák.“ Jazykový systém nelze ani obelhat, ani znásilnit. Je zajímavé, že feminismus (podobně jako jiné složky studenorevoluční ideologie), který hovoří o jazyku jako o nástroji „symbolického násilí“, páchá těžké násilí právě na jazyku. Protisystémové je rovněž poloviční skloňování typu: „Půjdeme k Evě Svoboda.“ Když už, pak raději: „Půjdeme k Evě Svobodě.“ Nejenže musíme u českých ženských příjmení používat přechylovací flektivní příponu, abychom o dotyčné ženě vůbec mohli mluvit, ale je třeba pravidelně přechylovat i jména cizí. Je směšné, když sportovní

komentátoři mluví o „podání Angeliky Kerber“. Proč ji nesklouňovat kompletně? Tedy „podání Angelika Kerber“. A feministky by správně měly zdvihnout prst a výhružně se otázat, proč muži mají privilegium skloňování, a ženám je upřeno. Jestliže pokládají za správné mluvit o „Angelice Kerber“, proč také nepožadují mluvit o „Rogerovi Federer“?

Pokusme se o závěrečné shrnutí a hodnocení. Vyšel jsem z toho, že feminismus je součástí ideologického komplexu, k jehož základním charakteristikám patří globální rozsah a vysoká míra vnitřní inkonzistence. Zastřešení složek poskytuje ideologii globálního humanismu politická korektnost, která se projevuje zvláštním tlakem na jazyk. Je to další revoluční ideologie, která se však – alespoň prozatím – neprosazuje pomocí fyzického násilí. Přesto její intenzita, která se stupňuje, i prostředky, jichž užívá, vedou k hypotéze, že tato revoluce není pouze potenciální, nýbrž je tu již *in actu* v jakési „studené“ formě, která je analogická studené formě války ve druhé polovině 20. století. To nás vede k tomu, abychom jako referenční studijní objekt použili prvky komunistické ideologie, jak je máme v živé paměti, a Klempererův rozbor jazyka ideologie nacistické. Po rozboru základních feministických požadavků na český jazyk se feminismus jeví jako ideologie nepochybně dravá. Od svých předchůdkyň se liší podstatně vyšší mírou vnitřní rozpornosti. Ony neaspirovaly na přímou manipulaci jazyka. Jako všechny myšlenkové systémy měly schopnost vtisknout jazyku specifické rysy, ale přes veškerou fyzickou brutalitu, kterou prokazovaly, nepokoušely se destruovat sám jazykový systém, jak to předvádí politický korekcionismus. Jsme svědky pokusů o záměrnou destrukci jazyka, který je základním antropologickým a sociálním prostředím. Tyto pokusy nemohou být úspěšné, ale mohou skýtat četná poučení při zkoumání lidské řeči.